Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi

Fascicula: Asistenţă Socială, Sociologie, Psihologie

Year-Book „Petre Andrei" University from Iasi

Fascicle: Social Work, Sociology, Psychology

ISSN: 2248-1079

Coverd in: CEEOL, Index Copernicus, Ideas, RePeC, Socionet, Econpapers

---

EUROPE BETWEEN "CLASH OF CIVILISATIONS" AND "UNITY IN DIVERSITY"

[EUROPA ÎNTRE "CIOCNIREA CIVILIZAŢIILOR" ŞI „UNITATE ÎN DIVERSITATE"]

Sebastian NĂSTUȚĂ

Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenţă Socială, Sociologie, Psihologie, 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27

Published by:

Lumen Publishing House

On behalf of:

„Petre Andrei" University from Iasi

Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity"

[Europa între "ciocnirea civilizaţiilor" şi „unitate în diversitate"]

Sebastian NĂSTUȚĂ[1]

Abstract

More than being a political supra-national construction European Union represents a cultural melting-pot where numerous ethnic, religious and culturally-diverse groups coexist. Due to recent migration waves Europe become more diverse than ever. Such a cultural pluralism creates new premises such as rejection of new migrants or of minorities.

Is Europe a „clash of civilizations" or a „unity in diversity" as it was projected to be by its ideological founders? This article tries to clarify which of these attributes describe in a realistic manner the EU now. By presenting the consequences of migration, the impact of cultural pluralism (religious and ethnic diversity) on the interaction between majority and minority we'll try to understand what is the reality about this subject.

Keywords:

majority - minority conflicts, migration, intercultural dialogue, European Union

[1] Sebastian NĂSTUȚĂ – Lecturer Ph.D, Petre Andrei University from Iasi, Romania, Email Address: nastuta.sebastian@gmail.com

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

1. Introducere

Discursul cotidian din România ultimilor ani este presărat cu termeni precum "integrare europeană", "cetăţenie europeană", "Europa unită" sau "Uniunea Europeană". Chiar dacă o majoritatea zdrobitoare a cetăţenilor români au auzit aceşti termeni, au "visat" la Europa şi şi-au dorit "să circule liber în UE" orice încercare de a defini cu o anumită rigoare aceşti termeni se dovedeşte, inevitabil, o provocare intelectuală. Dificultăţile acestei definiţii sunt nu atât de natură teoretică, deşi există numeroase concepţii divergente asupra acestui subiect, cât mai ales de ordin istoric. Caracterul civilizator şi statutul de imperii sau ţări colonizatoare pe care unele dintre ţările Europei l-au avut aproape în întreaga lume conferă o puternică încărcătură ideologică ideii de "Europă unită" şi rolului pe care această structură supra-statală ar trebui sau şi-ar dori să-l joace în lume.

Însumând diferite perspective asupra a ceea ce înseamnă să fii european Alex Warleigh observa că europenii (în sensul de cetăţeni ai statelor membre UE) au tendinţa de a sublinia mai degrabă diversitatea lor decât ceea ce au în comun. De asemenea, istoricul Norman Davies insistă asupra dificultăţii din toate epocile de a decide unde începe şi unde se termină geografic, cultural şi etnic Europa[2]. De altfel, chiar perioada de timp ce a trecut de la apariţia ideii de "Statele Unite ale Europei", rostită în discursul lui Victor Hugo din 21 August 1849 până la demersurile instituţionale de creare a unei structuri formale[3], demonstrează nu doar dificultatea definirii ci şi complexitatea şi dificultăţile practice ale demersurilor de unificare a Europei. Chiar şi în 2012, statele europene încă încearcă să configureze, într-o manieră negociată, o structură supra-naţională capabilă să depăşească pe de o parte problemele create de criza globală şi, pe de altă parte, diferenţele de ordin cultural, social şi economic dintre membrii UE, statele nou intrate şi cele în curs de aderare.

Dacă iniţial construcţia a ceea ce numim astăzi Uniunea Europeană a însemnat aducerea în aceeaşi "mare familie" a unor ţări şi

[2] Zygmunt Bauman, *Europe. An Unfinished Adventure* (Polity Press, 2004): 5-6.

[3] Iniţiate în 1947, după cel De-al Doilea Război Mondial, eforturile de construire a Comunităţii Europene au fost "finalizate" prin Tratatul de Maastricht din 1992 prin care a luat naştere *de facto* Uniunea Europeană. Din 1952 şi până în 2007 Europa a cunoscut şapte valuri de extindere ajungând de la o populaţie iniţială de 160 milioane la 489 milioane persoane în 2007. Proiectul European este încă în derulare prin valurile de extindere ulterioare ale Uniunii cât şi prin formulele de cooperare intra-statale ce evoluează în permanenţă.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

popoare care fuseseră anterior inamici în diferite războaie, a unor grupuri divizate etnic şi religios, după căderea regimurilor comuniste din Europa Centrală şi de Est extinderea Uniunii a însemnat, în plus, un efort de a reduce sărăcia şi decalajul democratic dintre ţările ex-comuniste şi regimurile democratice.

Valurile de migraţie din estul Europei către Occident, din ţările Ortodoxe către cele Protestante şi Catolice, dar şi fenomenele migratorii dinspre Africa şi Orient (ţări dominant musulmane sau necreştine) către aceleaşi zone ridică numeroase semne de întrebare vizavi de posibilitatea coexistenţei paşnice a acestor culturi într-o zonă dominată istoric de ciocniri perpetue, de conflicte ideologice şi chiar războaie între Protestantism şi Catolicism, între Ortodoxism şi Catolicism, între Islam, Creştinism şi Iudaism, între comunism şi "lumea liberă", între Est şi Vest.

Sub presiunea acestor fenomene şi a evidenţei că diferenţele culturale sunt insurmontabile la nivelul discursului oficial european tema "identităţii Europene"[4] bazată pe o moştenire Europeană care transcende diferenţele culturale dintre popoare a fost treptat dublată de ideea "unităţii în diversitate"[5] cu care majoritatea statelor membre ale UE par să fie de acord. Documentele oficiale şi declaraţiile politice referitoare la "Europa unită" variază între punctele de vedere care discută despre normalitatea "rezistenţei la integrarea Europeană"[6] şi a respectului pentru "diversitatea naţională şi regională"[7] până la perspective federative care propun o formulă de tip "Statele Unite ale Europei" [8].

[4] "Declaraţia Identităţii Europene" („Declaration of European Identity", 1973, Copenhaga) utilizează conceptul de "identitate Europeană" pentru a diferenţia şi defini Europa în raport cu restul lumii: „Diversitatea culturilor din cadrul civilizaţiei Europene comune, ataşamentul la valori şi principii comune, convergenţa atitudinilor, conştientizarea intereselor comune şi dorinţa de a fi parte la construcţia Europei unite, toate conferă originalitate şi dinamism identităţii Europene" (Gerard Delanty, "The European Heritage: History, Memory, and Time", în *The SAGE Handbook of European Studies* (SAGE Publications, 2009)).

[5] Gerard Delanty, "The European Heritage: …".

[6] Într-o declaraţie oficială din data 8 mai 2006 la Bélem Cultural Centre Jose Manuel Barroso spunea: "Integrarea europeană este un proces dinamic care inevitabil dă naştere unei anumite rezistenţe. Aceasta nu înseamnă că procesul nu merge mai departe. Însă e de aşteptat ca un proces atât de complex să ridice şi probleme".

[7] „Comunitatea trebuie să contribuie la înflorirea culturii statelor membre, prin respectarea diversităţii naţionale şi regionale şi, în acelaşi timp, prin evidenţerea moştenirii cultural commune" (Tratatul de la Maastricht, 1992).

[8] În 25 februarie 2005, ministrul german pentru Europa de la acea dată, Hans Martin Bury, declara în Bundestag: "Constituţia UE este certificatul de naştere al Statelor Unite

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Istoria dar şi evenimentele recente ne arată că Europa e un punct de întâlnire al diferitelor culturi ce trebuie integrate sau asimilate într-un ansamblu coeziv deşi această diversitate de popoare ce a co-existat pe teritoriul european a manifestat frecvent atitudini discriminatorii şi de excluziune ce au degenerat uneori în conflicte inter-etnice şi inter-religioase, în războaie, atacuri spontane împotriva unor grupuri minoritare şi chiar pogromuri.

Tocmai de aceea încercarea de a opta pentru o Europă a diversităţii sau pentru o formulă de tipul Statelor Unite ale Europei rămâne o dezbarea teoretică deschisă. Există argumente pro sau contra oricăreia dintre variante dar în nici una dintre soluţii nu trebuie pierdute din vedere elemente precum diversitatea rasială, etnică, religioasă şi fluxurile migratorii spre Europa. Astfel de elemente vor ridica mereu probleme de ordin social care, în funcţie de context, pot degenera în tensiuni sociale.

Plecînd de la asumarea acestor idei, a potenţialităţii conflictelor dintre majoritate şi diferitele grupuri minoritare[9] şi a complexităţii fenomenelor din spatele procesului de integrare europeană, scopul acestui capitol este acela de a oferi o perspectivă actualizată, bazată pe date empirice naţionale şi internaţionale, din care să observăm maniera în care cetăţenii europeni se raportează la alteritate şi maniera în care aceştia sunt dispuşi să interacţioneze cu imigranţii şi cu minorităţile etnice şi religioase[10]. De asemenea, vom încerca să observăm dacă atitudinea europeană dominantă în raport cu aceste grupuri sociale minoritare se apropie de modelul "ciocnirii civilizaţiilor"[11] propus de Samuel

ale Europei. Constituţia nu este punctul final al integrării, ci structura pentru o uniune mai puternică".

[9] Evenimente intens mediatizate precum revoltele din suburbiile Parisului, implicarea imigranţilor, din prima sau a doua generaţie, în atentatele teroriste din Londra (2005) sau Madrid (2004) sau problemele apărute în Olanda după asasinarea regizorului Theo van Gogh ne arată dificultăţile proceselor de incluziunea socială ale imigranţilor precum şi discriminarea cu care aceştia se confruntă (Corrado Bonifazi, Marek Okolski, Jeannette Schoorl, Patrick Simon, *eds., International Migration in Europe. New Trends and New Methods of Analysis* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2008)).

[10] Vom realiza acest demers empiric prin analiza secundară a datelor din cadrul unor cercetări naţionale precum Barometrul Incluziunii Romilor (2006) şi a datelor din European Values Study, valurile 1 - 4.

[11] "Conflictele cele mai răspândite şi mai periculoase nu vor fi cele dintre clasele sociale sau dintre grupuri delimitate pe criterii economice ci acelea dintre oameni aparţinând diferitelor culturi … Ceea ce contează în ultimă instanţă pentru oameni nu sunt ideologiile politice sau interesele economice. Aceştia se identifică cu credinţa religioasă şi

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Huntington sau de ideea „unității în diversitate" propusă drept deziderat oficial al Uniunii Europene.

În timp ce diversitatea este un subiect de maxim interes în practica politică europeană, în literatura de specialitate aceasta se bucură de mult mai puțin interes și de o slabă acoperire teoretică[12]. Lucrarea noastră încearcă, prin abordarea manierei în care este „trăită" diversitatea europeană, să acopere un astfel de vid teoretic.

Dată fiind tematica acestui volum și interesul pentru o perspectivă est-europeană asupra relațiilor etnice vom acorda atenție și interacțiunilor dintre minoritate și majoritate în Estul Europei, zonă în care se situează și România, precum și interacțiunilor dintre Estul și Vestul Europei, privite prin prisma migrației masive către Occident a cetățenilor din țările post-comuniste.

Deoarece migrație și creșterea diversității sociale există o relația directă demonstrată în literatura de specialitate care vizează mai ales SUA[13] în următoarea secvență a acestui capitol ne îndreptăm succinct atenția asupra caracteristicilor actuale ale migrației și a câtorva consecințe de ordin social pe care le produce acest fenomen. Ulterior vom analiza pluralismul cultural, religios și etnic, și potențialul conflictogen al acestuia.

2. Migrație și diversitate culturală în Europa

"Migrația este un factor cheie care modelează lumea în care trăim jucînd un rol central în procesele globale de transformare socială, economică și politică"[14]. Migrația modifică mărimea și structura pe vârste a unei populații dar și distribuția etnică, religioasă, lingvistică a societății[15]. Identitatea indivizilor și a colectivităților din țările de emigrare și din țările gazdă sunt afectate de acest fenomen[16]. Impactul global al migrației și consecințele sale sociale este evident dacă avem în vedere că la începutul secolului XXI aproape 200 milioane persoane, aproximativ 3% din

cu familia și pentru ele se vor lupta și vor muri" (Samuel P. Huntington, 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon and Schuster)).

[12] Markus Thiel and Elisabeth Prügl, "Understanding Diversity in the European Integration Project", în *Diversity in the European Union*, editat de Elisabeth Prügl and Markus Thiel (Palgrave Macmillan, 2009), 5.

[13] Joseph F. Healey, *Diversity and society: race, ethnicity, and gender* 3rd edition (Thousand Oaks, California, Pine Forge Press, 2009).

[14] *IMI, 2006: 1* apud Franck Düvell, "Migration, Minorities and Marginality: New Directions in Europe Migration Research", în *The SAGE Handbook of European Studies* (SAGE Publications, 2009).

[15] *Castles, 2000* apud Franck Düvell, "Migration, Minorities and Marginality…".

[16] *Triandafyllidou, 2001* apud Franck Düvell, "Migration, Minorities and Marginality…".

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

populaţia globului, erau emigranţi internaţionali. În anii '70 acest număr era de aproximativ 85 milioane persoane[17] iar pentru 2030 proiecţia este de 230 milioane emigranţi[18].

În ultimii 22 de ani, Europa a fost martora unora dintre cele mai rapide şi radicale schimbări din istoria sa. Căderea Cortinei de Fier a reintrodus Europa Centrală şi de Est pe rutele migraţiei continentale. Ţările din Europa de Sud, anterior ţări de emigraţie, au devenit noile pământuri ale făgăduinţei pentru emigranţi din Estul şi din afara Europei. Vestul Europei se orientează în mai mare măsură către atragerea emigranţilor educaţi, calificaţi dar şi spre integrarea copiilor primelor generaţii de emigranţi sosiţi în primii 25 ani de după al Doilea Război Mondial. Noile ţări de destinaţie, noile ţări de emigrare, tranziţia economică, schimbările politice şi conflictele etnice din Europa Centrală şi de Est au transformat mărimea şi direcţia fluxurilor migratorii din interiorul şi din afara Europei[19].

În multe ţări europene se poate observa sosirea unor grupuri de emigranţi cum ar fi migraţia masivă a ucrainienilor către Portugalia, Spania şi Italia sau migrarea lucrătorilor agricoli din Portugalia către UK. Se observă dezvoltarea comunităţilor de români din Irlanda dar şi a celor de chinezi din Italia şi România sau de algerieni, marocani şi brazilieni din Londra. Prezenţa masivă a georgienilor în Olanda, a nigerienilor în Odessa sau a turcilor în Moscova sunt doar câteva exemple care indică o transformare a traseelor migratorii. Aşa se face că în Germania trăiesc actualmente cetăţeni din peste 200 ţări iar în Ucraina din aproximativ 50 ţări. Londra se mândreşte să găzduiască întreaga lume[20].

Conform predicţiilor ONU din 2004, Uniunea Europeană trebuie să integreze 1,3 milioane de imigranţi anual, aproximativ 32,5 milioane până în 2030 pentru a-şi menţine ritmul de creştere şi sistemul social. Chiar privind cu precauţie aceste cifre, nevoia de emigranţi este evidentă iar întrebarea care se pune este dacă cetăţenii europeni sunt dispuşi să asimileze şi să integreze noii imigranţi în societatea europeană[21].

---

[17] Aceştia reprezentau 2,1% din populaţia globului.

[18] Franck Düvell, „Global migration", în *Encyclopedia of social problems - volume 2*, editat de Vincent N. Parrillo (Thousand Oaks, California: Sage Publication, 2008), 582 - 585.

[19] Corrado Bonifazi, Marek Okolski, Jeannette Schoorl, Patrick Simon, *eds., International Migration in Europe*…, 9.

[20] Franck Düvell, "Migration, Minorities and Marginality…".

[21] Jorge Vala, Marcus Lima & Diniz Lopes, "Social values, prejudice and solidarity in the European Union", în *European Values at the Turn of the Millennium,* editat de Wil Arts, Loek Halman (Leiden, Boston: Brill, 2004), 139 - 163.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Comparând fluxurile migratorii recente cu cele de la începutul secolului XX sesizăm următoarele diferențe pe care le-am detaliat cu o altă ocazie în articolul "Who is afraid of immigrants? Social predictors of fear of immigrants in Europe"[22]:

- Dacă la începutul secolului imigranții erau majoritari albi acum cea mai mare parte dintre aceştia sunt persoane de culoare[23].
- Dacă "emigranții clasici" erau orientați treptat către țara de destinație, cei contemporani sunt mai degrabă transnaționali decât emigranți ei fiind orientați cultural către țara de origine[24]. În planul relațiilor cu populația majoritară din țările de destinație păstrarea relațiilor strânse cu țara de origine, deşi e un beneficiu cultural, crează probleme sub aspectul incluziunii sociale şi al asimilării imigranților. Acestea sunt o premisă necesară, dar nu şi suficientă, a conflictelor dintre grupurile minoritare şi majoritate.
- Migrația persoanelor este dublată de forme de mobilitate profesională ce se constituie în fluxuri migratorii profesionale şi de business[25].
- Diversificarea acestor fenomene generează o nouă situație numită de Vertovec "super-diversitate" ce se caracterizată printr-o diferențiere între generațiile de imigranți. Astfel, între între comunităţilor etnice stabile imigrate cu două - trei generații în urmă şi diferitele grupuri cu un istoric recent al migrării apar tensiuni care pun sub semnul întrebării însăşi modelul dihotomic al relațiilor etnice şi rasiale de tipul majoritate/ minoritate[26] în condiţiile în care apar tensiuni între grupurile de imigranți din aceeaşi țară.

[22] Sebastian Năstuță, Ancuța-Daniela Tompea, "Who is afraid of immigrants? Social predictors of fear of immigrants in Europe", *Sfera Politicii*, VOLUME XIX, Number 12 (166), decembrie 2011: 35 - 44.

[23] Nancy Foner, *From Ellis Island to JFK: New York's two great waves of immigration* (New Haven and London: Yale University Press, 2000), 142.

[24] Hans van Amersfoort, „Immigration", în *Blackwell Encyclopedia of Sociology*, editat de George Ritzer (Blackwell Reference Online, 24 October 2007).

[25] John Salt, „Managing new migrations in Europe: Concept and reality in the ICT sector", în *International Migration in Europe. New Trends and New Methods of Analysis*, editat de Corrado Bonifazi, Marek Okolski, Jeannette Schoorl, Patrick Simon (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2008), 18.

[26] Kathryn Ray, Maria Hudson, Joan Phillips, „Belonging and Entitlement: Shifting Discourses of Difference in Multiethnic Neighbourhoods in the UK", în *Majority Cultures and the Everyday Politics of Ethnic Difference Whose House is This?,* editat de Bo Petersson, Katharine Tyler (New York: Palgrave Macmillan, 2008), 115 - 116.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Ca urmare a acestor noi tendinţe, sentimentele manifestate faţă de imigranţi sunt influenţate de factori locali sau contextuali şi de maniera în care aceştia sunt prezentaţi de mass-media. Ajungem astfel la o imagine mixtă de tipul "străinului hibrid" (*the hybrid strangers*) propusă de Zygmunt Bauman[27] şi la o reacţie socială ambivalentă, de respingere şi acceptare, ce pare să fie sentimentul pe care cei mai mulţi oameni îl dezvoltă faţă de "noii veniţi" sau faţă de potenţialii imigranţi.

Diferenţele de atitudine sunt induse de predictori precum statutul social, nivelul educaţional şi al veniturilor, sexul sau apartenenţa religioasă. Acestea fac ca anumiţi cetăţeni să se simtă mai mult sau mai puţin ameninţaţi de prezenţa imigranţilor. Prezenţa reală sau ipotetică crează un sentiment de teamă şi o percepţie distorsionată asupra caracteristicilor imigranţilor care, în anumite situaţii, poate genera ostilitate[28].

În ciuda, relaţiilor relativ bune dintre minorităţi şi majoritate şi a imaginii dezirabile social şi cultivată la nivelul discursului oficial la nivel european şi naţional că "cetăţenii europeni trebuie să accepte diversitatea şi să asimileze noii cetăţeni ai Europei" în anumite ţări membre UE există o tensiune latentă între aceste grupuri sociale care se pot transforma în conflicte dacă evenimentele şi contextual sunt nefavorabile. Avem în vedere aici reacţiile populare spontane ale cetăţenilor italieni împotriva imigranţilor români ca urmare a mediatizării puternice a unor infracţiuni înfăptuite de un cetăţean român (cazul Romulus Mailat).

Drept urmare, "noua migraţie" pare a fi conectată cu fenomene derivate precum "noua xenofobie" sau "noul rasism".

3. Pluralismul cultural şi acceptarea alterităţii în Europa

Conform Eurobarometrului 47.1 şi conform unei cercetări derulate de European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia 48% dintre europeni în 1997 şi 52% în 2000 considerau că persoanele aparţinînd altor rase, culturi sau religii „beneficiază de avantaje ilegitime de pe urma sistemului de asistenţă socială". 64% în 1997 şi 58% în 2000 considerau că aceste persoane sunt mai frecvent implicate în infracţiuni decât un cetăţean obişnuit. 46% în 1997 şi 52% în 2000, considerau că „în

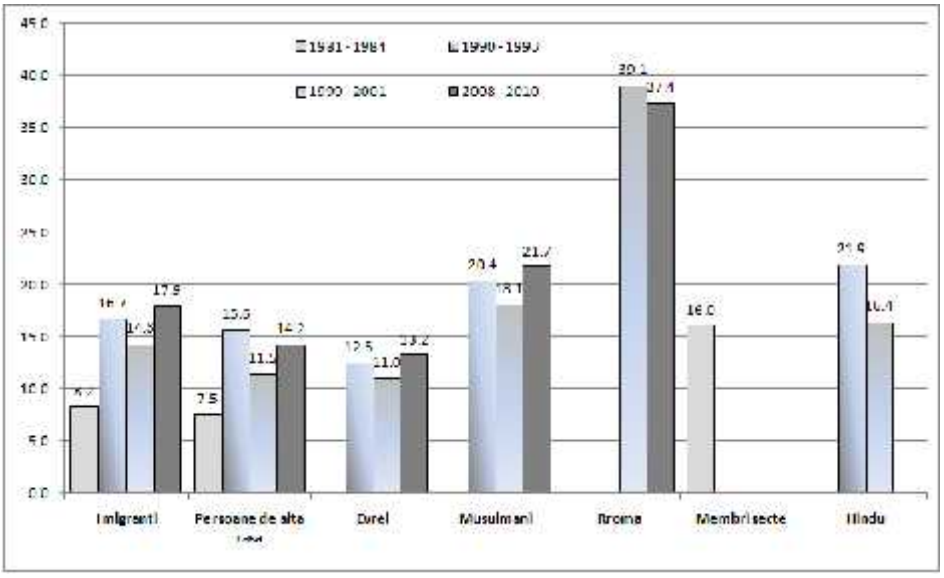
[27] Juliet Pietsch, Vince Marotta, „Bauman, strangerhood and attitudes towards immigrants among the Australian population", *Journal of Sociology* 2009 Volume 45(2), 187–200.

[28] Sebastian Năstuţă, Ancuţa-Daniela Tompea, "Who is afraid of immigrants? ...".

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

şcolile unde există prea mulţi copii ai acestor minorităţi calitatea actului educaţional are de suferit"[29].

Grafic 1. Evoluția în Europa între 1981 şi 2010 a distanței sociale față de diferite grupuri minoritare.

Sursă datelor: European Values Study (Integrated Data Set)[30]

Analiza efectuată de noi asupra datelor din valurile I - IV ale European Values Study ne-a permis să evidenţiem evoluţia diacronică a "distanţei sociale"[31] dintre cetăţenii europeni majoritari şi diferite grupuri minoritare, etnice sau religioase, aşa cum se poate vedea în graficul 1.

[29] Jorge Vala, Marcus Lima & Diniz Lopes, "Social values, prejudice and solidarity in the European Union", 139 - 141.

[30] Din eşantionul total al European Values Study (EVS Longitudinal Data File 1981-2008, study no. ZA4804: release v.2.0.0 as of December 30, 2011, doi:10.4232/1.11005) am eliminat statele din America de Nord (SUA şi Canada) şi cele din Asia de Vest (Turcia, Armenia, Georgia, Azerbadjan, Cipru) păstrînd pentru analiză ţările din Europa de Nord, Sud, Est şi Vest conform clasificării propuse de ONU.
Volumul eşantionul este N = 149.759 persoane.

[31] Pentru a măsura distanţa socială faţă de diferite grupuri minoritare am analizat variabilele a124_02, a124_05, a124_06, a124_10, a124_17, a124_29, a124_41. Întrebarea din chestionarul EVS analizată suna astfel: "Priviţi această listă cu grupuri de persoane. Selectaţi din ea acele grupuri pe care nu aţi dori să le aveţi ca vecini" (opţiune multiplă).

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Referitor la evoluţia în timp a distanţei sociale faţă de "imigranţi" şi faţă de "persoane de altă rasă" putem sesiza dublarea procentului celor care nu şi-ar dori să aibe ca vecini aceste două categorii de la 8,2%, respectiv 7,5% în 1981 - 1984 la 16,7% şi 15,6% în 1990 - 1994. Se pare că perioada de după căderea Comunismului nu e asociată doar cu primele valuri de migraţie către "lumea liberă" ci şi cu o conştientizare a acestor fenomene de către europeni. Între valul II (1990 - 1994) şi valul III (1999 - 2001) al EVS putem sesiza a creştere de aproximativ 5% a acceptării imigranţilor şi persoanelor de altă rasă urmată de o altă creştere a distanţei sociale între 2001 şi 2008 - 2010 (valul IV al EVS). Extinderea UE către Europa de Est în 2004 şi 2007 şi amploarea fenomenelor migratorii către Europa Occidentală se traduce din nou într-o conştientizare şi receptare negativă a fenomenului de către europeni.

Aceleaşi tendinţe de creştere - scădere - creştere se pot observa şi faţă de "evrei" şi "musulmani" incluşi în analiză în valurile II - IV ale EVS. În cazul musulmanilor, vizibilitatea socială a acestora, asumarea publică a propriei religii dar şi asocierea la nivelul opiniei publice a acestei minorităţi cu fundamentalismul Islamic şi cu terorismul explică procentajele vizibil mai mari de respingere a acestei minorităţi: 20,4%, 18,1% şi 21,7% în valurile II, III şi IV ale EVS.

În mediul urban şi în localităţile cu peste 10.000 locuitori procentul celor care nu îşi doresc vecini musulmani este mai mare cu 3 - 4% pentru toate cele trei etape incluse în analiză. Acest fapt este explicabil prin localizarea comunităţilor musulmane mai ales în marile metropole ale Europei.

Romii ("gypsies") par a fi cea mai stigmatizată minoritate etnică a Europei dacă ne gândim la procentele de respingere de aproape 40% exprimate în 1999 - 2001 şi 2008 - 2010. E de menţionat în ceea ce priveşte această minoritate că în Europa de Est (unde sunt localizaţi preponderent aceştia) distanţa socială şi intoleranţa etnică este de 50% respectiv 49% în timp ce în Europa nordică putem observa o creştere de la 35,1% la 40,7% între cele două interval de culegere a datelor.

Lista include inclusiv homosexuali, membri ai grupărilor politice extremist de dreapta şi stânga, persoane cu dizabilităţi, familii numeroase, consumatori de alcool, dependenţi de droguri. Pentru scopul analizei noastre am inclus doar următoarele grupuri: imigranţi/muncitori străini, persoane de altă rasă, evrei, musulmani, ţigani/ rroma, membri ai unor secte religioase, hinduşi. Putem măsura astfel distanţa socială faţă de minorităţile etnice sau religioase şi faţă de imigranţi care, cel mai adesea, sunt şi membri ai acestor minorităţi.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Chiar dacă exprimarea deschisă a prejudecăţilor şi rasismul sunt anti-normative în Europa[32] atitudinile negative faţă de imigranţi sau persoane aparţinând unor alte rase sau culturi încă persistă la nivelul cetăţenilor UE. Comportamentul imigranţilor şi al minorităţilor este perceput ca fiind diferit de al majorității, e văzut ca o problemă şi creează îngrijorări. Având totuşi de-a face cu societăţi anti-rasiste din perspectivă oficială aceste fenomene iau forma rasismului subtil, a rasismului simbolic, manifestîndu-se indirect sau inconştient[33].

Întrebați fiind dacă „consideră că imigranții sunt prea mulți în țara" lor în perioada 2008 - 2010 55,8% (în Europa de Vest[34]), 43,9% (în Europa de Sud), 37,9% (în Europa de Nord) şi 33,8% (în Europa de Est) sunt de acord în „mare" şi „foarte mare" măsură cu această afirmație.

De asemenea, întrebați fiind dacă „prezența imigranților îi face să se simtă ca niște străini" 33,8%, 26,1%, 21,6% şi 17,8% dintre cetățenii din Europa de Vest, Sud, Nord şi Est [35] sunt de acord în „mare" şi „foarte mare" măsură cu această afirmație.

În valurile III şi IV ale EVS referitor la politicile de imigrare pe care le-ar agrea 56,8% respectiv 52,9%, 42% respectiv 43,6%, 53% respectiv 52,2% şi 58,5% respectiv 43,6%[36] dintre cetățenii chestionați considerau că trebuie să existe „limite stricte" sau „să fie interzisă venirea imigranților".

Chiar dacă ideologia şi discursul oficial european pare să fi consolidat în nivelul mentalului colectiv european anti-normativitatea atitudinilor discriminatorii relațiile cotidiene se derulează prin prisma prejudecăţilor, "iraționale, tendențioase şi nefondate pe realitate"[37] [38], ce

[32] În urma dezvăluirii atrocităţilor rasiste din al Doilea Război Mondial, a mişcărilor afro-americanilor pentru drepturile omului sau a mişcărilor de eliberare din Africa, precum şi prin aprobarea Human Rights Declaration (1948) şi a UNESCO Declaration on Race (1951) treptat rasismul a devenit anti-normativ iar discriminarea rasială ilegală (Jorge Vala, Marcus Lima & Diniz Lopes, "Social values, prejudice and solidarity in the European Union", 139).

[33] Jorge Vala, Marcus Lima & Diniz Lopes, "Social values, prejudice and solidarity in the European Union", 139 - 141.

[34] A se vedea clasificarea operată de ONU între ţările din Europa de Nord, Europa de Sud, Europa de Vest şi Europa de Est.

[35] Datele au fost culese doar în valul IV al European Values Study.

[36] Ne referim la ţările din Europa de Vest, Sud, Nord şi Est.

[37] Joseph G. Ponterotto, Shawn O. Utsey, Paul B. Pedersen, *Preventing prejudice: a guide for counselors, educators, and parents* 2nd edition (Thousand Oaks, California: Sage Publications, 2006).

[38] Aceaste atribute sunt dovedite şi de următorul exemplu. New yorkezii de origine sud şi est europeană care sunt astăzi consideraţi albi fără nici un dubiu aveau un statut cu totul

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

stau, cel mai adesea, la baza interacţiunilor dintre minoritate şi majoritate şi a tendinţelor etnocentrice de a evalua alte grupuri sociale conform propriilor norme, valori şi caracteristici. Privind lucrurile din această perspectivă, am putea înţelege disconfortul creat de prezenţa imigranţilor şi înclinaţia majoritarilor de a limita prezenţa acestora în ţările proprii.

Având de-a face cu ţări care au experienţe şi tradiţii diferite ale atragerii de imigranţi avem procentaje diferenţiate dar consistente ale acestor percepţii. Din perspectiva acestui capitol ni se pare esenţial faptul că astfel de atitudini sunt prezente în procente semnificative permiţându-ne să susţinem ipoteza unor conflicte latente ce s-ar putea activa / manifesta în ţările Europei între populaţia majoritară şi imigranţi dacă contextul ar fi favorabil cum s-a întâmplat, de altfel, în Italia.

La nivelul organizării administrative a oraşelor asemenea manifestări discriminatoare devin vizibile prin existenţa cartierelor şi a şcolilor segregate spaţial în care oamenii aparţinând altor rase sau etnii nu s-ar mai simţi practic discriminaţi trăind în propriile comunităţi[39]. Experienţa de după atacurile teroriste din 9 septembrie 2001 demonstrează că fenomenul enclavizării dublează riscurile asociate neintegrării sociale şi segregării grupurilor minoritare dacă ne gîndim, de pildă, că atacurile teroriste din New York au fost organizate de celule teroriste care s-au organizat în SUA şi în Germania.

4. Demarcaţii etnico-religioase pe harta "civilizaţiei" europene

Diferenţele dintre religii au alimentat unele dintre cele mai brutale conflicte din istoria omenirii. Adesea, diferenţe doctrinare minore au eliberat câinii războiului "justificând" masacre colective împotriva unor comunităţi. În alte spaţii şi epoci, ceea ce ar fi putut părea o diferenţă imensă a doctrinei şi ritualului a coexistat şi potenţialele conflicte au amuţit datorită normelor şi civilităţii[40]. Acest paragraf, extras din lucrarea "One true God. The historical consequences of monotheism" a reputatului sociolog american Rodney Stark, surprinde tocmai caracterul ambivalent al religiei şi capacitatea acesteia de a fi, în egală măsură, armă

diferit la începutul secolului XX când evreii, italienii sau irlandezii erau afectaţi de profundele prejudecăţi ale americanilor, cel mai adesea exprimate în termeni rasiali (Nancy Foner, *From Ellis Island to JFK:* …).

[39] Joseph F. Healey, *Diversity and society:* …, 30.

[40] Rodney Stark, *One true God. Historical consequences of monotheism* (Princeton University Press, 2001), 115.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

de atac dar şi element de consens şi unificare. În Europa religia fluctuează de asemenea între cele două roluri, unificator şi divizant.

Pe de o parte ideea că doctrina religioasă creştină reprezintă un element constitutiv al identităţii Europene a justificat multe dintre mişcările pentru unificarea Europei. Inclusiv proiectul de integrare europeană ce a dat naştere actualei Uniuni Europene este de origine Creştin-Democrată[41].

Pe de altă parte, diviziunea între Europa de Vest (Occident) şi Europa de Est îşi are rădăcinile în separaţia iniţială dintre Imperiul Roman de Apus, cu capitala la Roma, şi Imperiul Roman de Răsărit, cu capitala la Constantinopole, devenite ulterior "Europa catolică" şi "Europa ortodoxă". La fel, apariţia Protestantismului a creat numeroase clivaje între ţările protestante şi catolice. Cel mai adesea, legitimarea conflictelor dintre aceste ţări era de natură religioasă.

Opoziţia permanentă şi conflictul nu doar ideologic dintre Creştinism şi Islam sunt actualmente reînviate prin creşterea atitudinii islamofobe în Europa. Mai ales după atentatele din New York, Londra şi Madrid musulmanii au devenit ţinta principală a discursurilor extremiste[42] fiind priviţi drept principală ameninţare la adresa culturii europene datorită numărului lor, vizibilităţii, culorii pielii şi vestimentaţiei specifice.

Între 1950 şi 2000, numărul de musulmani din vestul Europei a crescut de la 800,000 la 15 milioane ajungînd la 20 milioane în 2006[43] iar prognozele arată că vor fi 40 milioane în 2035[44].

Dincolo de dezbaterile teoretice create de cercetătorii care explică relaţia tensionată cu Islamul drept rezultat al "ciocnirii civilizaţiilor"[45] în Europa aceasta ar putea fi văzută ca un eşec al integrării sociale a musulmanilor ce ar putea fi rezolvată printr-o soluţie de compromis şi de

[41] Effie Fokas, "Religion: Towards a Postsecular Europe?", în *The SAGE Handbook of European Studies* (SAGE Publications, 2009).

[42] Ideile lui Anders Behring Breivik despre Eurabia, anihilarea multiculturalismului şi despre deportarea musulmanilor expuse în "2083: A European Declaration of Independence" reprezintă un discurs de acest tip.

[43] Chiar având în vedere discrepanţele vizavi de precizia datelor statistice ce-i vizează pe musulmani este evident că ei reprezintă "a doua religie" a Europei în unele ţări şi regiuni reprezentând procente importante din populaţie (conform unor estimări 8 sau 9% în Franţa, 3,6% în Germania şi aproximativ 35% în regiune Ile-de-France) (Effie Fokas, "Religion: Towards a Postsecular Europe?").

[44] Bassam Tibi, *Political Islam, world politics, and Europe* (London şi New York: Routledge, 2008), 194.

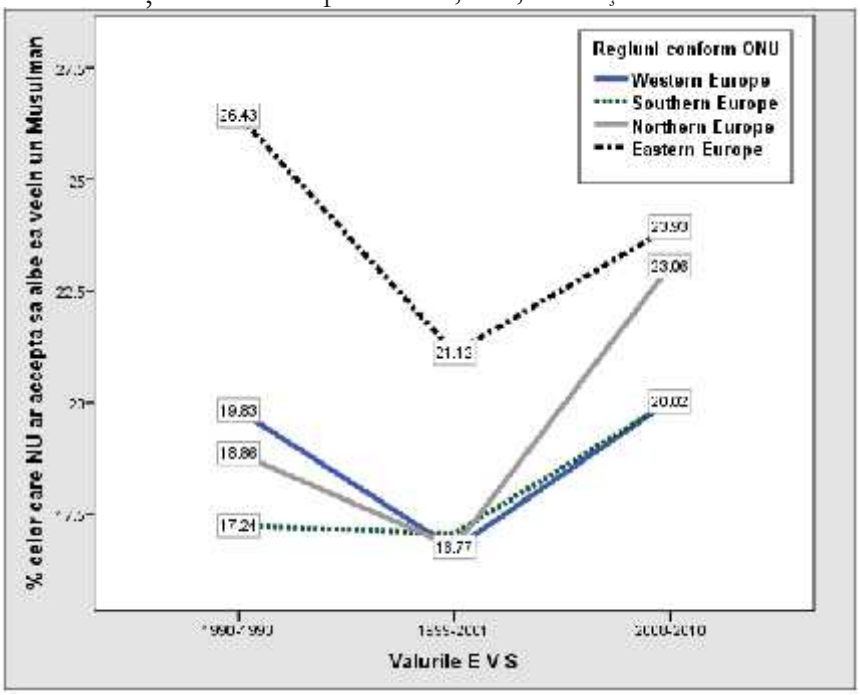
[45] Samuel P. Huntington, "*The Clash of Civilizations …".*

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

cunoaştere reciprocă - Euro-Islamul - propusă de unul dintre cei mai reputaţi islamologi, Bassam Tibi[46].

Pentru a-i înţelege pe acei tineri musulmani din suburbiile Parisului care au incendiat aproximativ 12.000 maşini în timp ce strigau "Allahu Akbar", considerându-se aşadar luptători în numele jihadului, europenii trebuie să înţeleagă Islamul. Ideea că aceste revolte ar fi fost determinate social şi că nu ar fi avut nimic de-a face cu Islamul este inutilă subliniază acesta[47].

Grafic 2. Evoluţia între 1990 şi 2010 a distanţei sociale faţă de musulmani în ţările din Europa de Vest, Sud, Nord şi Est.

Sursă datelor: European Values Study (Integrated Data Set)

În sprijinul aceleiaşi idei, Christopher Rudolph sublinia că eşecul integrării musulmanilor în Europa ultimilor patruzeci de ani a creat enclave ale imigranţilor unde mişcările radicale erau bine primite şi unde se puteau organiza relativ uşor. Cel mai adesea mişcările teroriste îşi recrutează membrii din rândul marginalilor întrucât frustrarea,

[46] Bassam Tibi, *Political Islam, world politics, and Europe*
[47] Bassam Tibi, *Political Islam, world politics, and Europe,* 190.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

resentimentele şi neintegrarea socială a acestora în societăţile Occidentale minimizează sentimentele de loialitate faţă de ţările de adopţie[48].

Graficul 2 care evidenţiază "Evoluţia între 1990 şi 2010 a distanţei sociale faţă de musulmani în ţările din Europa de Vest, Sud, Nord şi Est" confirmă, indiferent de ţară, creşterea distanţei sociale faţă de musulmani între 1999 - 2001 şi 2008 - 2010.

În ţările Europei de Est nu ne miră procentele sensibil mai mari ale atitudinilor de discriminare[49] această atitudine fiind mult mai consistentă şi în raportarea la grupul minoritar al romilor. În schimb semnalăm creşterea distanţei faţă de musulmani de la 16,7% la 23% în Europa nordică unde procentajul acestora în totalul populaţiei este sub 3,6%. O posibilă explicaţie ar fi aceea că acest grup de ţări include şi Marea Britanie, unde în 2004 au avut loc atentate teroriste iniţiate de musulmani.

Vestul Europei, incluzând ţări precum Franţa, Germania, Belgia, Olanda şi Elveţia cu o „bogată tradiţie" în ceea ce priveşte imigrarea musulmanilor şi cu procente de etnici musulmani variind în jurul a 3,86% (Belgia) spre 8,27% (Franţa) manifestă o mai mare acceptare a musulmanilor. Cu toate acestea, 1 din 5 cetăţeni ai acestor ţări îşi manifestă dorinţa de a nu avea vecini musulmani.

Apariţia în valul IV al Europan Values Study a unor ţări cu puternice comunităţi de localnici musulmani precum Kosovo, Albania, Macedonia, Bosnia şi Hertegovina a crescut proporţia acestora în subeşantionul valului IV al European Values Study la 16,7% în ţările Europei de Sud deşi anterior aceştia reprezentau sub 1% în aceeaşi categorie de state.

În ciuda convieţuirii îndelungate dintre creştini şi musulmani din aceste state, procentul surprinzător de 20% al cetăţenilor din Europa de Sud care-şi manifestă distanţa faţă de această comunitate etnico-religioasă poate fi explicat doar prin prisma conflictelor inter-etnice din ţările balcanice, conflicte în care au fost angrenaţi şi musulmanii, cât şi prin prisma tensiunilor dintre Grecia şi Ciprul de Nord respectiv Turcia (state majoritar musulmane).

---

[48] Christopher Rudolph, "Security and the Integration of Immigrants in Europe and the United States", în *Managing ethnic diversity after 9/11: integration, security, and civil liberties in transatlantic perspective,* editat de Ariane Chebel d'Appollonia şi Simon Reich (New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press, 2010), 41.

[49] Distanţa socială faţă de grupurile invocate în graficul 1 este mai mare în ţările Europei de Est comparativ cu restul ţărilor prin raportare la toate aceste grupuri.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Aşadar, indiferent că vorbim despre prezenţa unor minorităţi etnice sau despre comunităţi de imigranţi de origine musulmană aproximativ 20% spre 25% din populaţia ţărilor europene îşi marchează explicit distanţa faţă de aceşti.

Prezenţa întrebărilor referitoare la distanţa faţă de musulmani, evrei şi romi, la fel ca şi cele despre homosexuali, extremişti în cadrul cercetărilor multinaţionale este motivată de mobilitatea lor geografică şi de împrăştierea teritorială precum şi de prezenţa unor asemenea comunităţi, în procente variabile în aproape toate statele Europei. În plus, evreii, musulmanii şi romii au o tradiţie a migrării astfel că putem vorbi despre consolidarea în timp a unei imagini a acestora ca grupuri minoritare.

Deşi evreii reprezintă sub 1% în toate statele incluse în eşantionul European Values Study, procentul distanţei sociale faţă de aceştia depăşeşte 10% la nivel european în cele 3 etape ale cercetării invocate. În cazul acestora, dar şi în celelalte cazuri invocate, mecanisme precum prejudecăţile şi stereotipurile, discutate anterior, funcţionează la nivelul opiniei publice.

Pentru alte grupuri etnice precum românii, ruşii, germani, ucrainienii, polonezii sau ungurii localizarea acestora îndelungată doar în anumite state ale Europei conferă relevanţă ştiinţifică doar în cercetările naţionale cum sunt de pildă Barometrele de Opinie Publică din România.

Analiza rezultatelor unui set de întrebări similar celor din graficul 1 în cadrul Barometrului Incluziunii Romilor (2006)[50] pe un eşantion de cetăţeni din România a evidenţiat, de pildă, că 27% dintre români şi 19,5% dintre romii din eşantion nu doresc să aibe vecini musulmani iar 22,8%, respectiv 16,9% nu îşi doresc să aibe vecini evrei în condiţiile în care numărul musulmanilor din România este de 0,23% iar cel al evreilor de sub 0,09% conform datelor provizorii ale Recensământului Populaţiei şi Gospodăriilor din 2011. Procentaje disproporţionate pot fi găsite şi în ceea ce priveşte minorităţi precum cea maghiară sau romă pe care 24%, respectiv 34% dintre români nu şi i-ar dori ca venici.

Aşadar mecanismele psiho-sociale precum prejudecăţile, stereotipiile sau etnocentrismul funcţionează şi distorsionează esenţial percepţia minoritarilor etnici sau religioşi din Europa. Cum arătam anterior procente cuprinse între 20% şi 50% dintre europeni îşi manifestă direct sau indirect distanţarea faţă de minorităţile etnico-religioase şi faţă de imigranţi.

[50] Finanţarea acestei cercetări a fost făcută de către Fundaţia pentru o Societate Deschisă (OSF România).

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Conflictele etnice recente din Europa de Est, din fosta Yugoslavie, din România sau Rusia ne arată că, în situaţii limită, de la tensiuni inter-etnice se poate ajunge la mişcări de stradă cu victime omeneşti cum s-a întâmplat la Târgu Mureş în Martie 1990 sau la războaie cum au fost cele din Balcani.

Căderea Cortinei de Fier a coincis cu dispariţia de pe hartă a trei structuri multietnice şi multinaţionale (USSR, Yugoslavia şi Cehoslovacia). În timp ce politicienii din URSS şi Cehoslovacia au fost capabili să identifice maniere paşnice de separare de foştii partneri naţionalismul minorităţilor din Yugoslavia a condus la conflicte sângeroase[51] şi la pierderi de vieţi omeneşti în rândul tuturor taberelor beligerante. În cei patru ani ai războiului din Bosnia au fost ucişi 141.000 musulmani, 97.000 sârbi şi 28.000 croaţi[52].

Conflictele etnice au atribute comune precum revendicări teritoriale pentru acelaşi teritoriu, antagonisme de natură religioasă, teamă reciprocă sau intervenţia unor alte state vecine. Prezenţa acestor elemente în diverse combinaţii în orice conflict face dificilă elaborarea unei tipologii clare a conflictelor etnice din ţările post-comuniste. Cum arată Ben Fowkes în lucrarea „Ethnicity and Ethnic Conflict in the Post-Communist World" putem totuşi distinge trei tipuri de conflict[53]:

(I) **conflicte foarte severe** care degenerează în răzvoaie civile. În această categorie intră conflictele dintre grupuri etnice similare ca mărime şi care revendică acelaşi teritoriu. Majoritatea conflictelor din fosta Yugoslavie sunt de acest tip.

(II) **conflicte moderate cu potenţial militar** între grupuri iredentiste cu aspiraţii teritoriale şi state mai mari care deţin acest teritoriu. Cele mai multe conflicte din fosta URSS sunt din această categorie iar gravitatatea lor ţine de interesul Rusiei în a interveni militar.

(III) **conflicte temperate** generate de pretenţiile teritoriale sau de revendicarea unui statut diferit de către un grup etnic. Acestea se derulează mai ales în plan politic şi fără utilizarea forţelor armate. În această categorie intră dorinţa minorităţii maghiare din România pentru învăţământul în limba maternă, pentru existenţa unor universităţi în limba maghiară sau dorinţa de a beneficia de autonomia teritorială a "Ţinutului Secuiesc".

---

51 Cohen, 1993; Hayden, 1999 *apud* Victor Roudometof, "Nationalism and Transnationalism", în *The SAGE Handbook of European Studies* (SAGE Publications, 2009).

52 Ben Fowkes, *Ethnicity and Ethnic Conflict in the Post-Communist World*, 2002: 9.

53 Ben Fowkes, *Ethnicity and Ethnic Conflict* ..., viii.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

5. Diversitatea etnico-religioasă - vulnerabilitate sau ameninţare pentru Europa?

În mod ironic, arată Markus Thiel and Elisabeth Prügl, diversitatea ameninţă şi este ameninţată în egală măsură. Pe de o parte, birocraţia integrării europene pare să omogenizeze tradiţiile şi cultura naţională. Pe de altă parte, extinderea ar aduce în interiorul Uniunii elemente nedorite cum ar fi Turcia care ar ameninţa miezul profund al identităţii creştine a Europei. Unii consideră că cetăţenii musulmani nu sunt europeni şi că trebuie marginalizaţi. Alţii resping asemenea impulsuri de excluziune şi definesc Europa în jurul valorilor şi drepturilor omului militând pentru acceptarea diversităţii în sensul diminuării xenofobiei (şi islamofobiei n. a.) cât şi în sensul diminuării bigotismului împotriva comunităţilor LGTB (Lesbian, Gay, Bisexuals and Transgender) sau al discriminării minorităţilor precum Roma (a căror discrimnare nu se bazează neapărat pe un criteriu etnic cât pe statutul social marginal al acestora n.a.). Discursul diversităţii europene este legitimat de drepturile omului iar directivele UE actuale interzic explicit discriminarea pe baza originii etnice, a apartenenţei şi credinţelor religioase, a dizabilităţilor, vârstei sau orientării sexuale. Prin aceste elemente s-ar marca oficial "o nouă etapă spre o mai strânsă uniune între cetăţenii Europei"[54].

Dincolo de astfel de poziţionări ideologice şi politice, realitatea trăită de cetăţenii din statele membre UE este mult mai nuanţată şi presupune atât atitudini de respingere cât şi o dorinţă de acceptare / incluziune a minorităţilor culturale.

Din analiza datelor European Values Study conchidem că distanţa socială faţă de un grup minoritar este cu atât mai mare cu cât acesta e perceput ca deviant faţă de normalitatea socială şi cu cât pare să afecteze mai puţin stilul de viaţa al respondenţilor. Tocmai de aceea respingerea *drogo-dependenţilor*, a *consumatorilor de alcool*, a persoanelor cu *cazier juridic* sau a membrilor partidelor de *extremă dreapta* sau *extremă stânga* au grade de respingere cuprinse între 59% - 73%, între 51% şi 73%, între 35% şi 66%, între 24,5% şi 51,7% sau între 23,4% şi 39,7% cu variaţii între cele patru categorii de ţări ale Europei. Asemenea grupuri par a fi asociate mental unui stil de viaţă total deviant faţă de normele sociale ale acelor ţări.

Dacă în Europa de Vest şi Nord acceptarea ideii de a avea vecini homosexuali este mai mică sau egală cu acceptarea musulmanilor, în Europa de Sud şi Est în ţări cu o mai bogată viaţă religioasă

[54] Markus Thiel and Elisabeth Prügl, "Understanding Diversity …", 4 - 5.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

homosexualitatea este asociată unui păcat religios şi este respinsă de 44,5% respectiv de 51% dintre respondenţi.

Acceptarea sau respingerea unui anumit grup social pare a fi o chestiune de durată în timp şi de obişnuinţă a majoritarilor cu aceste minorităţi. Aşa ne putem explica, de pildă, că pluralismul sexual are un grad dublu de acceptare în vestul şi nordul Europei faţă de Sud şi Est sau procentajele sensibil mai mari ale musulmanilor în sudul şi vestul Europei.

În încercarea de a oferi un răspuns întrebării implicite pe care titlul acestui capitol o conține nu ne putem poziționa decât pe o poziție de mijloc.

Europa este şi va fi în continuare scena "ciocnirilor dintre civilizații" însă norma europeană a dialogului, lecţiile recente oferite de conflictele dintre civilizația islamică şi cea creştină cât şi atenția la nevoile minorităţilor culturale pot să transforme această ciocnire într-un dialog civilizat (sic!) al civilizațiilor.

Prezentare autor:

Sebastian Năstuţă este lector universitar doctor la Facultatea de Asistență Socială şi Sociologie din cadrul Universității "Petre Andrei". Având preocupări în domenii precum sociologia religiilor şi sociologia tineretului Sebastian este preocupat de convertirea religioasă, de conflictele etnico-religioase şi de manifestările contemporane ale religiozității. Este membru al unor asociații profesionale precum International Sociological Association; European Sociological Association, International Study of Religion in Eastern and Central Europe Association (ISORECEA) şi Society for the Scientific Study of Religion and International Society for the Sociology of Religion (SSSR).

Pentru mai multe detalii: http://upa.academia.edu/Nastuta

Bibliografie:

Hans van Amersfoort, „Immigration", în *Blackwell Encyclopedia of Sociology*, editat de George Ritzer (Blackwell Reference Online, 24 October 2007).

Corrado Bonifazi, Marek Okolski, Jeannette Schoorl, Patrick Simon, *eds., International Migration in Europe. New Trends and New Methods of Analysis* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2008).

Zygmunt Bauman**,** *Europe. An Unfinished Adventure* (Polity Press, 2004).

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Gerard Delanty, "The European Heritage: History, Memory, and Time", în *The SAGE Handbook of European Studies* (SAGE Publications, 2009),
11 May. 2010. http://www.sage-ereference.com/hdbkeurostudies Article_n3.html,
Franck Düvell, "Migration, Minorities and Marginality: New Directions in Europe Migration Research", în *The SAGE Handbook of European Studies* (SAGE Publications, 2009),
11 May. 2010. http://www.sage-ereference.com/hdbk_eurostudies/ Article _n19.html.
Franck Düvell, „Global migration", în *Encyclopedia of social problems - volume 2*, editat de Vincent N. Parrillo (Thousand Oaks, California: Sage Publication, 2008), 582 - 585.
Effie Fokas, "Religion: Towards a Postsecular Europe?", în *The SAGE Handbook of European Studies* (SAGE Publications, 2009),
11 May. 2010. http://www.sage-ereference.com/hdbk_eurostudies /Article_n23.html.
Ben Fowkes, Ethnicity and Ethnic Conflict in the Post-Communist World (Palgrave, 2002).
Nancy Foner, *From Ellis Island to JFK: New York's two great waves of immigration* (New Haven and London: Yale University Press, 2000).
Joseph F. Healey, *Diversity and society: race, ethnicity, and gender* 3rd edition (Thousand Oaks, California, Pine Forge Press, 2009).
Samuel P. Huntington, 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon and Schuster).
Sebastian Năstuță, Ancuța-Daniela Tompea, "Who is afraid of immigrants? Social predictors of fear of immigrants in Europe", *Sfera Politicii*, VOLUME XIX, Number 12 (166), decembrie 2011: 35 - 44.
Juliet Pietsch, Vince Marotta, „Bauman, strangerhood and attitudes towards immigrants among the Australian population", *Journal of Sociology* 2009 Volume 45(2), 187–200.
Joseph G. Ponterotto, Shawn O. Utsey, Paul B.Pedersen, *Preventing prejudice: a guide for counselors, educators, and parents* 2nd edition (Thousand Oaks, California: Sage Publications, 2006).
Kathryn Ray, Maria Hudson, Joan Phillips, „Belonging and Entitlement: Shifting Discourses of Difference in Multiethnic Neighbourhoods in the UK", în *Majority Cultures and the Everyday Politics of Ethnic*

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.

Difference Whose House is This?, editat de Bo Petersson, Katharine Tyler (New York: Palgrave Macmillan, 2008), 114 - 135.

Victor Roudometof, "Nationalism and Transnationalism", în *The SAGE Handbook of European Studies* (SAGE Publications, 2009),

11 May 2010, http://www.sage-ereference.com/hdbk_eurostudies /Article_n18.html.

Christopher Rudolph, "Security and the Integration of Immigrants in Europe and the United States", în *Managing ethnic diversity after 9/11: integration, security, and civil liberties in transatlantic perspective,* editat de Ariane Chebel d'Appollonia şi Simon Reich (New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press, 2010), 40 - 58.

John Salt, „Managing new migrations in Europe: Concept and reality in the ICT sector", în *International Migration in Europe. New Trends and New Methods of Analysis*, editat de Corrado Bonifazi, Marek Okolski, Jeannette Schoorl, Patrick Simon (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2008), 19 - 34.

Rodney Stark, *One true God. Historical consequences of monotheism* (Princeton University Press, 2001).

Bassam Tibi, *Political Islam, world politics, and Europe* (London şi New York: Routledge, 2008).

Markus Thiel and Elisabeth Prügl, "Understanding Diversity in the European Integration Project", în *Diversity in the European Union*, editat de Elisabeth Prügl and Markus Thiel (Palgrave Macmillan, 2009), 3 - 19.

Jorge Vala, Marcus Lima & Diniz Lopes, "Social values, prejudice and solidarity in the European Union", în *European Values at the Turn of the Millennium,* editat de Wil Arts, Loek Halman (Leiden, Boston: Brill, 2004), 139 - 163.

NASTUTA, S., (2013). Europe between "Clash of Civilisations" and "Unity in Diversity" [Europa intre "ciocnirea civilizatiilor" si „unitate in diversitate"], Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, An 2013, Tomul 11, Decembrie, pp: 7-27.